

Tokaji Író tábor 2001

2001. augusztus 14–16. között rendezték meg a 29. Tokaji Író táborot...

Májer Jánost, Tokaj polgármesterét innen nézi az ember a negyvenen. Az is lehet, persze, hogy fölötte van ugyan a négy X-nek a város első embere, csak épp jól tartja magát – mindenestre épp tucatiára látja vendégül házigazdaként a Tokaji Író táborot.

„– Beépült már ez a rendezvény Tokaj közéletébe, s kezdetét veszi már jóval azt megelőzően, hogy a tulajdonképpeni vendégek megérkeznének. Nálunk egy tokaji nyár már nem is lenne tokaji nyár, ha nem üdvözölhetnénk itt a táborlakókat. És így vannak ezzel nem csak az önkormányzat, vagy a rendezvénynek helyt kínáló iskola dolgozói, hanem általában a tokajiak mindannyian, akik ebben a városban élünk. Várjuk az írókat, amint vártuk néhány évtizeddel ezelőtt a festőket. Várjuk az évek hosszú során létrejött barátságok újra és újra megerősödését: a közös élményeket, a poharazgatásokat...”

Csendesen beszél a polgármester, csöppnyi szenvedély sincs a hangjában – mégsem érzek rá okot, hogy kétségbe vonjam a szavait. Épp azért tán, mert e nélkül is hihetőnek tűnik, amit mond. „– Ennek megfelelően aztán igyekszünk is mindent megtenni azért, hogy a tábor a lehető legsikeresebb legyen. És ezen nincs csodálkozni való. A Tokaji Író tábor néhány napján a legnemesebb kultúra képviselői költöznek hozzánk, fellegvárává válunk a magyar irodalomnak – úgy is mondhatnám, hogy mi vagyunk ilyenkor az ország irodalmi fővárosa.”

Dévald Istvántól, a Tokaji Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola igazgatójától hasonlókat hall a Miskolci Rádió riporterének mikrofonja. „A Tokaji Író tábor kuratóriuma évi akár több alkalommal is itt tart kihelyezett ülést, meg aztán – úgyszintén a kuratórium jóvoltából – olyan író- és költőegyéniségek tartanak esetenként rendkívüli irodalom órákat az iskola diákjainak – és tanárainak –, mint amilyenekkel kevés hasonló intézmény dicsekedhet az országban. Serfőző Simon volt itt legutóbb, az úgyszintén megyében élő Cseh Károly, vagy a kuratórium egyik volt elnöke, Gál Sándor, aki a Felvidék magyar irodalmának jeles képviselője.”

Az iskola sajátos módon reagált a megtiszteltetésre: néhány éve irodalmi kegyhelyet hozott létre az épületet övező kertben. Olyan személyiségek emléké-

re ültetnek itt évenként egy-két fát, akik különösképpen kötődtek életük során Tokajhoz, a Tokaji Írótáborhoz. Béládi Miklós volt az első, akire így emlékezett meg '95-ben az utókor; őt követte Vargha Balázs, Cseres Tibor és Ratkó József; majd pedig Kalász László, Czine Mihály; most pedig Németh László és Koczkás Sándor kapott egy-egy tölgyet. A kegyhely fáinak gondozása, környezetének rendben tartása aztán nemes feladatát képezi az iskola egészségügyében mindezért olyan városban vethette meg lábát a Tokaji Írótábor harminc évvel ezelőtt – egészsíti ki a képet Dévald igazgató – amit az Isten is a jókedvében teremtett, s amit épp ezért aztán a legnemesebb borok világ-fővárosává is avatott. Majd pedig átragasztotta ezt a jókedvet a város lakóira, vegyítette ezt egy jókora adag szeretettel, így hát nem csoda, ha kölcsönös az Írótábor és Tokaj városának ez az évek során kialakult ragaszkodó szimpátiája...”

Az íróársadalom 1971-ben került Tokajba – ezt bárki kiszámolhatja könnyedén. A történetet – a történelmet – azonban kevesen ismerik. Hegyi Imre közíró – nyolcvanhárom életévéből bátran letagadhat akár 15-öt is – azokat képviseli, akik az írók harmadik generációjával vehetnek részt a Tokaji Írótáborban.

„– Hát akkor még messze nem Írótábornak hívták, s messze nem Tokajban volt.”

Imre bácsi meséje Móriczcal kezdődik; Somogyi Imrével, Győri Elek festőművésszel és grafikussal, Veres Péterrel meg a népi írók csapatának más tagjaival, akik Tiszaladányban jöttek nyaranként össze. Velük datálódik, az ő találkozásaikkal a Tokaji Írótábor kezdete, aminek múlt télen ünnepelték 60 éves jubileumát. Ismeri is Hegyi Imrét a tiszamenti kisközségnek apraja és nagyja: szeretettel ölelik meg útonútfélen, ha – akár társaságban is – végigmegy a falu főutcáján.

Hegyi Imrét – épp a hatvanadik évfordulón – aztán díszpolgárává is választja a település önkormányzata. Az erről szóló oklevelet Püski Sándornak, a magyar könyvkiadás doyenjének, és Csikai Gyula akadémikusnak, a község szülöttjének társaságában kapta kézhez. A márványtáblát, amibe nevük vésetett most a tiszaladányiak emlékfalán, az idei Írótábor előestéjén avattuk fel.

Nem tőle, mástól tudom meg: mindenki Imre bácsija évek hosszú sora óta tiszteletbeli elnöke a Tokaji Írótábor kuratóriumának.

„– Különös viszony ez – vezeti be mondandóját az elnök, Székelyhidi Ágoston, mikor őt kezdem faggatni a mikrofonnal Tokajról és az Írótáborról – merthogy sem nem Tokaj választotta magának Tokajt, sem pedig a város az Írótábort. Amikor 1971-ben engedélyezték a Tábor létrehozását, a politikai engedély valójában csukott szájjal működött, s azt mondta: »Rendben van, legyen

valami vitaműhely, de az csakis a nyilvánosság nélkül működhet!« Így azután annak nem Budapesten, még csak nem is Miskolcon jelölték ki a helyét, hanem azt mondták: »Menjete Tokajba!« Ekképp lett a Tokaji Író-tábor szellemi számkivetett saját hazájában...»

– De nem az most! – vetem közbe.

„– Ez a Tokaji Író-tábor szellemiségéből következik. Úgy döntöttünk ugyanis, hogy a kényszerből önállóságot alapítunk. Meggyőződésem, hogy a Tokaji Író-tábor évtizedek szívós munkájával igenis hozzájárult a szellemi és erkölcsi rendszerváltáshoz; de mert a dolog csak kölcsönhatásban működik, a rendszerváltás is megszabadította egyszersmind a Tábor-t a szellemi számkivetettség béklyóitól, és Tokajt, mint a térség tán legjellegzetesebb kultúrával rendelkező települését arra az útra indította, amelyen önrendelkezését is erősíteni képes. Így értek össze az események, későbbi sorsunkat amik meghatározták...»

* * *

Tokaj idei fő vitatémáját Németh László munkássága adja.

De – mint most megtudom Tornai Józseftől – ennek is külön története van.

„– Németh László megbecsült tagja a múlt század magyar irodalmi életének. Nagyon sok kitűnő írónk volt és van ugyanis, de kevés közöttük, aki szépírónak is, gondolkodónak is nagyszerű. Mindemellett azt mondja nekem – még egy tavalyi konferencia közben – Cs. Varga István, az ELTE tanára, hogy jövőre lesz Németh László születésének centenáriuma. Azt hiszem, ez volt az a pillanat, amikor eldőlt, hogy a Tokaji Író-tábor akkor jár el helyesen, ha napirendjére tűzi Németh László életét és munkásságát. A gondolat – szerencsére – a Kuratórium elképzelésével is találkozott, s ma, a Tábor második napjának végén tényszerűnek vehetjük, hogy jól döntöttünk. Hát így történt.»

A Kuratórium külön meghívókat küldött a Németh család tagjainak. A Németh-lányok közül Ágnes asszony köszönte meg a gesztust:

„– Megköszönöm a Tokaji Író-tábornak, hogy méltó módon emlékeztek meg édesapánk századik születésnapjáról. Külön öröm a számunkra, hogy a Tokaji Ferenc Gimnázium kertjében létesített irodalmi kegyhelyen fát ültettek az ő emlékére, hisz Németh László sok kedves gondolata megvalósul ezen az alig néhány négyzetméteren. Mindenekelőtt egy iskolában vagyunk, amelyik az igazságosság kertje, s mindig is arra törekszik, hogy minőségi életre, minőségi munkára nevelje a diákjait. Persze, ehhez arra a pedagógusi hitre is szükség van,

amelyik bízik benne, hogy az emberek az eddigieknél különbbé nevelhetők, az eddigieknél többre taníthatók.

A faültetéssel mindezekén túl adóztunk egy kicsit Németh László kertvilágnézetének is, hisz ő nemcsak Kert-Magyarországot akart, hanem egyenlőnek tekintette a kertész munkáját a tudós, a kutató munkájával...”

Kiss Gy. Csaba irodalomtörténész, aki avatott ismerője a hazánkat körülvevő népek irodalmának, két Németh Lászlóhoz kapcsolódó fogalommal tetézi a témaválasztás időszerűségét:

„– A tájhaza fogalma a régióéhoz áll tán legközelebb: az Európai Unióban kialakított régiókéhoz, amelyek nagyfokú önkormányzati szabadságot kaptak, és, ugye, van egy magyar hagyomány, épp Németh László hagyománya, hogy ugyanis igazából kötődni a legszűkebb pátriához, a tájhoz lehet. A dolognak abban van a lényege, hogy az egy régióban, egy tájhozában élő emberek önmaguk dönthetnek saját oktatásügyi, kulturális, gazdasági, infrastrukturális és más kérdéseikben, s ne egy fölébük helyezett központ tegye ezt meg helyettük. A fogalmat Németh László vitte be a köztudatba. A tájhaza egy belátható vidéket jelent, ahová természetes módon tud kötődni az ember. A tájhaza tehát kisebb a Dunántúlnál, kisebb a Felföldnél vagy az Alföldnél, de lehet akár több megyére kiterjedő nagyságú is, amelynek a hagyományai is összeötvöződnek. A tájhozában ezért nagy eséllyel kialakulhat egy decentralizált kulturális és azonoságtudat is.”

– A tejttestvérség hangzásában legalább olyan szép szó, mint a tájhaza. Ezen pedig mit kell értenünk?

„– Amikor Németh László azt mondja, hogy tejttestvérek a közép-európai népek, azt a metaforát használja, hogy egy közös sors emlőjét szívtuk. Tejttestvérenek ugye azt szoktuk mondani, aki nem vér szerinti rokon, hiszen a horvátok, vagy a szlovákok – egyáltalán a szláv népek – nem vérrokonaink, mint ahogyan az osztrákok sem a finnugor népek közé tartoznak. De a több mint ezer éves történelem, a közös sérelmek, a közös tragédiák – még ha egymásnak okoztuk is azokat – összekapcsolnak bennünket, tejttestvéreket, akik, ugye – ismétlem – nem vagyunk vér szerinti rokonok. A magyar kultúrában vállalt tejttestvérségen – ennek megfelelően – azt kellene értenünk, hogy megismerjük a szomszédok kultúráját, s ennek eredményeként Európában, ebben a nagy, egységesülő Európában közép-európaiként sokkal jobban fogunk tudni érvényesülni...”

* * *

Németh László munkássága kimeríthetetlen. A róla szóló viták vég nélküliek, s változók, mint ahogyan változik magának Németh Lászlónak a megítélése is. A modernség – Németh László modernsége a mai kor számára – így aztán csak találomra kivett részlet a kor legnagyobb szépírójának és gondolkodójának életművét illetően.

Hármat kérek meg a kutatók legnagyobbjaiból, hogy kifejtenék idevágó véleményüket: Cs. Varga Istvánt, Monostori Imrét, Babus Antalt.

Cs. Varga István (ELTE TFK, Budapest–Eger):

„– Németh László jelentőségét csak a legnagyobbakéval lehet mérni. Éppen ezért a modernsége, időszerűsége, korszerűsége – ennek a korigényhez méltó tudatosítása – vár ránk. Erre kínál kitűnő alkalmat a centenárium. Arra, hogy a sallangok lehámoljanak, s felragyogjanak alóluk a valódi értékek.”

„– Éppen egy ilyen sallangtalanítási alkalomként értékelhető, amikor megvizsgáltam Németh László 1959-es szovjetunióbeli útját” – kapcsolódik Babus Antal, aki az MTA könyvtárosa Budapesten. „– Ismert, ugye, hogy megvádolták őt azzal, hogy a szovjet-orszokkal, a kommunista párttal együttműködött; s az volt az érdekes, hogy mindkét oldalról támadták őt. Az ő saját táborából is, meg a kommunista párt részéről is. Aprólékos, filológiai vizsgálatok során sikerült bizonyítanom, hogy Németh László csakis életművéből kinövő szerves gondolatokat mondott el Moszkvában; semmiféle megalkuvás az ő részéről nem volt...”

– És sikerült ezt annak ellenére bizonyítania, hogy rendre meghamisították az idézőt az ő minden idevágó nyilatkozatát?

„– Így van. Annak ellenére, hogy a tőle idézett szövegekbe belenyúltak, belejavítottak, belerontottak. Mindezek ellenére bátran kijelenthetjük, hogy Németh Lászlót semmiféle megalkuváson nem érhattük tetten.”

Monostori Imre (Megyei Könyvtár, Tatabánya) inti magához a mikrofont:

„– Jó fél évszázada, hogy Németh Lászlóval baj van. Mindig is gond volt körülötte, de jó ötven éve különösen nagy baja van vele a politikai hatalomnak. Egyetemes gondolkodóról, egyetemes szellemiségről van ugyanis szó, a politika, az ideológia viszont mindig csak részleges. Ezért nem tudja Németh Lászlót jó ideje sem kiköpni, sem lenyelni – korábban a marxista, dogmatista irodalompolitika és általában az ideológia, mostanság pedig a helyébe lépő ugyanilyen kemény, ugyanilyen kirekesztő, magát reálisnak mondó gondolatvilág. Nevetséges ez a kísérlet, olyasféle, mintha megpróbálná valaki eltalicskázni, vagy eltolni a Himaláját egy más földrészre. Nem tudnak ezek a körök mit kezdeni Németh Lászlóval, ugyanakkor újabban már nem csak az esszéisztikáját támadják –

megbélyegezni igyekeztén őt mindenféle jobboldalisággal – hanem támadják az írásművészetét is. Csakhogy Németh László nemcsak kiváló gondolkodó, hanem kitűnő író is, épp Cs. Varga professzor mutat rá a tanulmányában: legalább két regénye és egy-két drámája megüti a világirodalmi mértéket. Egyre inkább nyilvánvaló lesz tehát – nemcsak a mi számunkra, hanem mind szélesebb körben is –, hogy Németh László abban az értelemben is modern gondolkodónak számít, hogy a század legfontosabb kérdéseit ragadta meg: nemcsak a magyar sorskérdéseket, hanem az európai civilizáció tendenciáit, annak veszélyeit; a kisebbségi sorsok mártíromságát, egyszersmind nagyszerűségét is, hiszen ő volt az első, aki ki merté jelenteni, hogy Trianonnak nemcsak veszteségei vannak, hanem bizonyos értelemben a magunkra döbbenés és a magunkba szállás lehetőségét is megadta nekünk...”

„– Németh Lászlót mindig is igyekeztek kisajátítani, de sohasem lehetett. Mert a minőségre és az etikumra épített – veszi vissza magához megint a szót Cs. Varga István. – Az etikum, a moralitás sohasem kellett senkinek. Ezeket nem lehetett kisajátítani. Ez vele a gond. Jelenkorunk moralitásnélkülisége nem tudja elfogadni az etikai fenomén Németh Lászlót és a gondolkodónak a minőségét. Ezért mondja Fodor András: »Most újra nézem. / Nézem csak a képét. / Homloka égővét. Alatta elfértünk volna mennyien! / S kérдем veletek együtt: / amíg élt, / megérdemeltük-e??«

Nagy Gáspár erre a költői kérdésre is válaszol *Éjszakáimban lámpafény* című, Németh László halhatatlan szellemének ajánlott versében: »...A szív meg leszámol eleitől fogva, / idővel, bajjal, üldözőkkel: / a férfi a halál hűvös árnyékában élt, / bár igazán sose halt meg, / de azért jobb és értőbb utókort remélt!«

Lemondást, szomorúságot, keserűséget érzek ki a professzor szavaiból. Talán az utóbbiból a legtöbbet. Mégis van bennük egy öltre való hit – meg remény is...

* * *

Ady *Szétszóródás előtt* című vízió-versének rémséges látomása ma is folytatódik: a kivándorlás újabb és újabb hullámai révén szóródik – és még mindig szóródik – a magyarság. Németh László egy teljes életen át küzdött ez ellen. Cseke Péter, a határon túli magyar irodalmat képviselve, Kolozsvárról érkezett a Tokaji Íróklubba:

„– Nemzedékek egész sora küzdött ezzel a gonddal az első világháborút követően, s még a maiaknak is van mivel szembenézniük. Németh Lászlónak, aki határon innen és határon túl gyűjtött társakat az ő küzdelméhez, hogy korszerű

gondolkodáshoz juttassa a magyarságot, ami által még közelebb kerülhetünk Európához, valójában az volt a célja, hogy valamiféle szellemi egysége teremtsék meg a magyarságnak s hogy a szétszórattatásnak gátja képződhessék ezáltal is.”

– Sikerült-e neki?

„– Most próbáljuk felmérni. A diktatúra idején természetesen szóba sem jöhetett ez a téma, a centenárium viszont – hál’ Isten – nálunk, Erdélyben is előtérbe hozta a Németh László-kutatásokat. Most jelenik meg a Mentor Kiadónál az író romániai útirajza, annak nagy vitája; szeretnők kiadni Németh László erdélyi tárgyú tanulmányait, levelezését; ezekből, valamint az eddig megjelentekből is körvonalazódik az, hogy bizony a két világháború közötti Erdélyben, amelytől pedig oly sokat várt az író, csalódnia kellett. Azt látta ugyanis, hogy nem csak hogy általában porlad az erdélyi magyarság, hanem megoszlik az értelmiség is. Az akkori szellemi vezetők természetesen megpróbálták cáfolni Németh László látteleletét. Megpróbálták bebizonyítani, hogy dacára a történelmi kihívásoknak van életakarát, van teremtő erő az erdélyi magyarságban. S valóban, az első kisebbségi évtized után eszmélkedni kezdett az erdélyi magyarság: intézmények egész sorát hívta életre, amik persze a diktatúrában elsorvadtak ugyan, de csak azért, hogy a ’90-es évektől ismét újraterezhessük őket...”

* * *

Hamar szalad Tokajban az idő. Az Író tábor három napja valójában csak két estét takar, az pedig túlon túl is szűknek bizonyul a betervezett programokra. Bemutatkozik Kolozsvárról az erdélyiek Mentor Kiadója; szerdán pedig Észak-Magyarországról, Miskolcra a Kelet Irodalmi és Művészeti Alkotócsoport. Cs. Varga István mentori kalauzolásával, és szakavatott színészi közreműködéssel, versekkel kellőképpen megtámogatva.

És szót kap – hát már hogyne kapna szót házigazdaként – Tokaj városa is. *Tokaj a világirodalomban* címmel ugyanis megjelent végre a rég várt kötet: valamiféle fölszentelése, vagy megkeresztelkedése volt ez neki, hogy bemutatkozhatott a magyar író társadalom színe-java előtt. Meg is tette. Nagy sikerrel.

Csütörtök délelőtt. A Tokaji Író tábor ismét a Gimnázium kertjében gyülekezik. Koczkás Sándor emlékének szenteljük az előttünk álló percek. Tarján Tamás lép a mikrofonhoz, s míg beszél ott az emlékfa ültetéséhez kiásott gödör partján, az is maga előtt látja Koczkást, aki soha nem ismerte őt életében. Süt a

szeretet Tarján szavaiból, én pedig büszke vagyok, s kitüntetésnek érzem, hogy részesévé válhatok a faültetés ceremóniájának...

* * *

„– Elégedett is vagyok, meg elégedetlen is – vesz egy nagy levegőt Székelyhidi Ágoston, hogy a Kuratórium elnökeként összegezze az idei Tokaji Írótabor munkáját. – Kitűnő személyiségek fordultak meg ugyanis közöttünk, nagyszerű előadások hangzottak el, s az sem hiányzott, amit ünnepélyességnek szoktak mondani, hisz Németh László családja, Püski Sándor jelenléte, Sütő András levele, amiben lelki velünk tartásáról biztosít bennünket, mindenképpen emelte a mi tanácskozásunk színvonalát. Elégedett vagyok azért is, mert Németh László óriási életművének életképességét bizonyította több mint 17 előadás és hozzákapcsolódóan 20–25 felszólalás.”

– No és miért elégedetlen, Elnök úr?

„– Azért – és nem is kevésbé –, mert a ’70-es évek legelején, mikor megalakítottuk a Tokaji Írótabort, azt gondoltuk, hogy ahogyan utat tudunk magunknak törni, magunk mellet pedig a nyilvánosságnak meg a felelős gondolkodásnak, ennek közvetlen hatása megjelenik majd a magyar kultúrában, a magyar irodalmi gondolkodásban. Ma pedig, amikor tíz éve túlvagyunk a rendszerváltáson, azt kell mondanunk, hogy ez a rendszerváltozás csak a közhatalmiságban hozott újat, ám az irodalomban – általában a kultúrában – csak az esélyt teremtette meg. A magyar irodalmi gondolkodás és a kultúra azonban mintha nemigen akarna élni még most is ezzel a lehetőséggel! Vagyis – a Tokaji Írótaborra lefordítva – mintha a magyar kultúra kényelmesebb volna, mint ahogyan azt tőle az ő felelőssége pedig megkívánná. Megelégszik pillanatnyi előnyökkel. Megelégszik – nem a piaci viszonyokkal – hanem azokkal az értelmezési feladatokkal, amelyek azonban mégsem a kultúra elsődleges feladatai közé tartoznak. A kultúra értelmező szférája, tehát a kritikai gondolkodás természetesen kell, hogy tegye a dolgát. De ha az építő gondolkodás nem társul mellé, a kultúrának ez a két alapvető szerepe: a szellemi építés és a kritika ha nem jár jó párban, akkor baj van. Nálunk most bizonyos csoportok inkább azzal vannak elfoglalva, hogy egymást bírálják.”

– Ami alapvetően nem lenne baj...

„– Nem is erről van szó, persze! De csak ebben a mederben haladni veszélyes dolog. Azt kell mondanom, még ha nyersnek is tűnik, hogy amikor a kultúra egyes csoportjai csak egymást bírálják, akkor egymást terelik be a zsákutcába. Ha a kritikai gondolkodásnak nem az a mércéje, hogy egymást azért bíráljuk,

hogy együtt jobban tudjuk a kultúrát teremteni, építeni, beleilleszteni a globalizációs világba, akkor baj van.”

– Akkor hát megvan a következő időszak feladata is?

„– A Tokaji Író Tábor egyfajta belső szervességben él. Jövőre, 2002-ben a harmincadik tanácskozást szervezzük. Főcíme ez lesz: *A Tokaji Író Tábor 30 éve*. Alcíme, érdemi címe: *Intézmény, szellem, távlat*. Tehát önvizsgálatot tartunk a tekintetben, hogy elég jól szervezzük-e önmagunkat. A szellemi arculatunkat nem kéne-e egyrészt határozottabbá tenni, másrészt kiegészíteni. Újulnunk kell. Újulni, friss gondolkodást bele áramoltatni a Tokaji Író Tábor vitavilágába, jobban kiszélesíteni azt a kört, amely az említett közös kultúrát, közös irodalmiságot szolgálja. Az irodalom és a kultúra kapcsolataira is jobban oda kell figyelni. A külső kapcsolataira. A közép-európaiságra. Hiszen a közép-európaiság mostani alakulása azt igazolja, hogy vagy együtt fogunk belesüllyedni a globalizáció tengerébe, vagy együtt találjuk meg ellenszerét annak, hogy miközben a globalizáció jólétét vállaljuk és akarjuk – meg részint el is szenvedjük – aközben át tudjuk menteni ezeket a sajátos történelmi nemzeti kultúrákat a globalizációs korszakba is. Tehát ne harcoljunk a globalizációval – főként pedig ellene ne harcoljunk – de a saját értékeinket, a saját kulturális önazonosságunkat jobban ki kell tudnunk fejteni. Ehhez kellenek új gondolatok, új módszerek, új eszközök.”

Székelyhidi Ágoston

Évfordulók és szerepek

A Tokaji Író Tábor megnyitója 2001-ben

Évfordulók sűrűjében tanácskozik idén a Tokaji Író Tábor. A tanácskozás nem az évfordulóról szól, de az évfordulók a Tokaji Író Táborról szólnak. Ha ezekre az évfordulókra emlékezünk, a Tokaji Író Tábor szerepének alakulását követjük nyomon.

Szorosabban 1941-re, 1971-re és 1991-re gondolhatunk. Hatvan éve rendezték Tiszaladányban a népi írók első falutalálkozóját. Ezeknek a találkozóknak a szellemiségét legmagasabban Móricz Zsigmond lángelméje jegyzi. Most, az év-

fordulón a Tokaji Író-tábor díszvendégeként Püski Sándor képviseli azt a szellemiséget. Harminc éve történt, hogy elfogadták a Tokaji Író-tábor alapítását – részint a tiszaladányi találkozó új-kezdeményezésének jegyében. A kezdeményezők és alapítók közül Hegyi Imre ma is köztünk teszi dolgát. Fel kell idéznünk a nélkülözhetetlen hatalmi támogatót, Darvas Józsefet is, nevezetesen az író jobbik énjét. Végül pedig 1990-ben, tíz évvel ezelőtt alakult a Tokaji Író-tábor Egyesület kuratóriuma – az első hazai független irodalmi önkormányzat formájában. Ennek a testületnek nyomban döntenie kellett arról az előterjesztésről is, hogy a Tokaji Író-tábor a nevét Egyetem Magyar Író-találkozóra változtassa, működési helyét pedig Miskolcra tegye át.

A többség a hagyomány, a hűség és a természetes újulás mellett döntött.

Vessünk most már egy pillantást arra, hogy ezek az évfordulók és körülmények miképpen is alakították a Tokaji Író-tábor szerepét.

Nem szándék, hanem történelmi végzés volt, hogy a népi írók tiszaladányi falutalálkozóit 1945 után nem folytathatták. Tiszaladány azonban Sáropatak és Balatonszárszó mellett a közösségelvű irodalmi gondolkodás hagyományát őrizte meg itt, a Hegyalján. Ez a hagyomány abban állt, hogy ha a közösségelvű irodalmi gondolkodás művelői a nemzetet válságban találták, igazi megoldásul a nemzet, a nép, a közösségek szellemi emelkedését jelölték meg. Ebben vállaltak felelősséget és munkát. Évtizedekkel később, az 1949-es, majd az 1956-os válság szorításában ez a hagyományos szemlélet és felelőség új szerepet keresett, új körülmények között. Ebből és erre épült a Tokaji Író-tábor. A válság odáig fajult, hogy a közösségek elvesztették önrendelkezésük maradványait is, a hatalom pedig nem engedte nyilvánosság elé sem a válság kutatását, sem a megoldás akaratát.

Válaszul a Tokaji Író-tábor vállalta a korlátozott nyilvánosságot, de nem mondott le a teljes nyilvánosság megteremtéséről. Ellentétek között őrlődött, de a közösségek szellemi emelkedését következetesen zsinórmértéknek tekintette. Szerepét úgy töltötte be, hogy az irodalom lehetséges szabadságát alárendelte a szükséges közösségi felelőségnek.

Vállalt szerepéből eredt, hogy a Tokaji Író-tábor részt vett a szellemi és az erkölcsi rendszerváltozás előkészítésében. Tágította a közszabadságot, benne az irodalom szabadságát. Kívívta a jogot, hogy élhessen ezzel a szabadsággal. Élt is vele, de érvényesítette a közösségi felelőséget is. Az egyetemes magyar irodalom szellemi műhelyévé, inkább vitaműhelyévé alakult – ragaszkodva ahhoz, hogy az irodalom igazi egyetemességének nyisson kaput. Ebbe az egyetemességbe beletartozik a tiszta irodalmiság éppúgy, mint a közösségelvű irodalom jelenléte.

Ezzel függ össze az is, hogy a Kuratórium 1991-ben együtt vállalta az újulást az irodalom egyetemességének befogadásában, az irodalom független önkormányzatának érvényesítésében – másfelől az alapítás erkölcsi folytonosságát és a helyet, Tokajt. Tokaj a mi számunkra nemcsak a helyszínt jelenti, hanem a hely, a település, a térség szellemiségét is. Tokaj Magyarország részeként történelmi, közösségi, kulturális tér – tere és hordozója annak, amit a Tokaji Író-tábor emelkedő nemzetnek szeretne tudni. Az emelkedő nemzet a nemzeti kulturális tér részeinek emelkedéséből összegződik.

A Tokaji Író-tábor tudatosan tette, amit tehetett a hely szellemiségének emeléseért, hogy a hely szellemisége beleépülhessen az emelkedő nemzetbe.

Így érkezünk el a jelenhez, 2001-hez, a Tokaji Író-tábor mai megnyitásához. Tanácskozásunk címe és tárgya Németh Lászlót idézi: „Magyarság és Európa”. Németh László világszemlélete, nemzetszemlélete, irodalomszemlélete folyamatosokra és összefüggésekre támaszkodik – ebben az esetben is. Egyik meghatározása szerint „európai és magyar magatartás szerves összefűzésére” kell törekedni, újabb és újabb kísérletet tenni erre a változó körülmények között. Másutt ezt a törekvést „magyar radikalizmusnak” nevezve igen gyakorlatias cselekvési mércét szab: „alkalmazkodni, amennyire muszáj, s csinálni a magunk magyar ügyét, amennyire lehet”. A Tokaji Író-tábor ezzel a címmel, tárggyal, ezzel az alkalommal nemcsak tanácskozást és vitát rendez, hanem saját szerepét is tovább alakítja. Tokajban beszélünk „Magyarság és Európa” viszonyáról. Meggyőződésünk szerint a Tokaji Író-tábor és Tokaj városa, Hegyalja térsége nem kívülről beszél erről, hanem saját magáról is beszél. Ha az emelkedő nemzet részeként szólunk, azzal nem lehúzzuk a tárgyat és a gondolatot, hanem éppenséggel gazdagítjuk és hitelessé tesszük.

A Tokaji Író-tábor örömmel és elismeréssel vesz részt Tokaj város kezdeményezésében, a Millenniumi Irodalmi Emlékpark avatásában. Ez a közösségi vállalkozás is azt bizonyítja, hogy a város az emelkedő nemzet részének tekinti magát, és hogy saját erejével is lendíti a nemzet szellemi emelkedését. Mindez Németh László születésének századik évfordulójára esik. Jelképesen és a nyelv valóságába Németh László halhatatlan szelleme is beleépül így a közös gondolatokba és a közös tettekbe – hiszen az „emelkedő nemzet” eszméjét és igényét is Németh László állította elénk.

Ezekre az évfordulókra emlékezve, ezeket a törekvéseket megerősítve nyitott meg a Tokaji Író-tábort.

ifj. Szabó István: Flóra (1974, 1999)